

KERTINĖ
PARAŠTĖNe visada taip yra,
kaip sakoma

Pasakyti vaizdą nesąmonė ir dėtis, kad joje slypi kiaurai reikšminga tiesa — poetų mėgstamas triukas. Net ir pirmo rango lyrikų. Pavyzdžiui, Aidas Marčėnas tvirtina (*Literatūra ir menas*, 1993 m. birželio 19 d.): „O apskritai poezija — žiauriausias augalas. Kaip ir žmogus“.

Metaforiškai tegul poezija būna augalas, su šaknimis žemėje, su šakomis, lapais, žiedais saulėtame ore. Tačiau visiškai nesutinku su epitetu „žiauriausias“. Kuo būtent poezija žiauri? Gal tuo, kad nesugeba paguosti ar sustvardyti žiaurumą linkusio žmogaus? Šiuo atveju jai labiau tiktų būdvardis „bejėgė“. Mūsų epocha gerokai prislopino poezijos įtaigumą. Jei 19-ojo amžiaus pabaigoje anglų poetas Matthew Arnold į poeziją žiūrėjo kaip į ateities religiją, šiandien neretai į ją žiūrima kaip į absurdiško išdaigavimo versmę.

Nūdienos poetai įsivaizduoja esą įstrigę laikotarpio chaose, išgyvena ribų praradimą, žmonių moralinį nuopolių, išsikvėpimą. Štai Vaidotas Maunys įsitikinęs, kad „XX amžiaus pabaigos nebus“.

Kaip čia dabar — neigti šimtmečio kalendorinę pabaigą? Kažkas ekscentriško. Sigitas Geda toje pačioje rašytojų diskusijoje pažymi, kad 21-asis amžius jau yra prasidėjęs. Reiškia, tie dar septyneri metai iki kitos kalendorinės pakopos dviasdešimties jau priklauso kito amžiaus terpei. Baisiai skuba mūsų dainoriai.

Vaidotui Dauniui atrodo: „Poezija yra sunaikinusi pabaigos jausmą. Kovodama su pertvaromis ir apribojimais, jina yra sunaikinusi sveiką ribos instinktą. Aribiškumas yra tapęs jos principu. Aribiškumas, t.y. neribiškumas, o tai nėra tas pats, kas beribiškumas“.

Mano išmone, tas „ari - ar - neri - biškumas“ dabarties poetams yra ne tiek principas, kiek būdas be ypatingų pastangų kurpti eiles. Išlaikyti menę formą nėra lengvas dalykas. Ką nors originalaus pasakyti — dar sunkiau. Įkvėpimo nepakanka. Reikia daug stebėti, mąstyti, įtemptai dirbti. O gyvenimas aplinkui toks gundantis. Tiek malonių pramogų, sueigų. Negi dienų dienas tūnosi prie kelių eilučių, kamuosies prie šedevro lygio meilės soneto. Tegu ji bala. Nė kiek neribosiu savęs. Liesiu ant lakštų

visų į galvą ateinančius archetipus. Kepsiu eilėraščius kaip blynus. Kalba yra kantri. O skaitytojai — jie vis tiek nenusituokia naujoviškos poezijos estetikoje. Tegu kritikai ar literatūrologai suka galvas, ką reiškia mano minčių potvyniai.

Gyvendamas kito žemyno Vakaruose, taigi toli toli nuo nūdienio europietiškos poezijos skonio Lietuvoje, negaliu su savąja poetine dingtimi dorai seikėti tenykštes poetines apraškas. Per daugelį metų mane yra paveikęs amerikiečių poezijos tikroviškumas, stengimasis pažinti save ir pasaulį, viską metaforiškai apibūdinti, dažniausiai verlibru, vengiant dirbtinumo, vaipymosi, išpūstos tragikos bei metafizikos. Tai, man regis, ne tik paranki, bet ir vaisinga formulė.

Įsitikinau, kad pirmaeiliai poetai Amerikoje yra gerbiami žmonės, nors nedaug težinomi plačioje menų vartotojų publikoje. Jokiam literatūros žurnale niekam neatina į galvą atsainiu sakiniu kandžiai pasiepti kurį nors žymų poeta, juo labiau poete.

Šia prasme Lietuvos valdose etiketas jau kitoks, parafrazuojant Aidą Marčėną, pagrįstas poeto žiaurumu poetui. *Literatūros ir meno* savaitraštyje (1993 m. gegužės 29 d.) skaitau Danutės Paulauskaitės rašinį „Pasauliui, kuris man niekada neatsakys“. Įstrigusi Skuode, giria ji kažkokį draugišką Rodžerį Ašlį, gėrisi Antano A. Jonyno rinkinių *Nakties traukinys*. Iš smagumo ryja liežuvi, skaitydama J. Kunčino „Gilsono kilpą“. Po to, nei iš šio, nei iš to, pasiguodusi nenumaldoma laiko tėkme, parodo savo kandžiūs dantukus: „Vaičiūnaitė — nuobodi klasikė. Sigitas Geda — rakteliu prisuktas gaidukas.“

Numanau, kad meistriui poetui Gedai šitoks durstelėjimas nei šilta, nei šalta. O dėl Juditos Vaičiūnaitės, kurios poeziją pakartojamai skaitau, jaučiuosi lyg ir sukrėstas. Man ji niekada nebuvo nuobodi. Negi esu atsilikęs? O gal tas „miestpalaikis“ Skuodas atbukino Danutės Paulauskaitės poetinį imlumą? Ištraukiu pirmą pakliuvusį Juditos Vaičiūnaitės rinkinį — *Smuikas*. Nesirinkęs atsiverti puslapį. Štai mano mėgstamam dailininkui skirtas eilėraštis „Kajetonas

FORMAI 60

Miela Aušrelė,

Aną dieną (gal jau ir prieš mėnesį) gavau laišką. Iš tikrųjų gauti laišką jau ir mano amžiuje nėra tokia didelė naujiena. Vis vienas kitas prabėgomis užkliūva. Nebe tokie, kokie anais gerais jaunų dienų laikais užkliūdavo, bet vis tiek dienom pamarginti šis tas. O aną dieną atėjo kitoks — laiškas apie laišką. Rašė ilgų dienų bičiulis žemaitis dailininkas Alfonsas Dargis. Dabar jis būtas dienas ir būsimus darbus apmąstinėja atsisėdęs ant gražaus ežero krašto Europos pašveicary. Va, jo laiškas.

Mielas Jurgil! Gavau laišką. Šiandien gavau laišką. Rašo Paulius Augius, Viktoras Petračiūnas, Liudas Vilimas, Vaclovas Ratas, Antanas Kučas, Juozas Jankus, Kipras Šiaulys, Rudzinskas. Klausia: Dargi, kada atvažiuosi į „Formos“ jubiliejinį susirinkimą. Juk žinai, kad „Forma“ gimė 1933 metais. Šiais metais švesma „Formos“ šešiasdešimties metų gimimą. Kalbėsma apie padarytus darbus ir kas bus toliau.

„Formos“ draugų laiške nebuvo adreso. Ėmiau ieškoti jų adreso adresu knygutėse. Beieškodamas išgirdau prie lango balandžių triukšmą, burkavimą. Pabudau. Buvo sapnas.

Jurgi, „Formos“ draugų susirinkimą dar neturiu noro važiuoti. Palauksiu.

Tokį laišką perskaitęs lyg ir krūptelėjau, kas atsitiko, kad Alfonsas neskuba į draugų susirinkimą, ir tik po kelių akimirkų nusivokiau, kad jo visi draugai, su kuriais pynėsi pirmieji bręstančio dailininko polėkiai, šaukia nebe iš čia, kad nebegali vieną dieną pas juos išėjęs, kita sugrįžti. Todėl ir lūkuriuoju, dar čia vis mėgindamas ką sukurti, prieš išeidamas pas bičiulius dar vieną kitą pėdą čia įminti.

Lyg pro rūkelius atsimeinu, kai prieš dvidešimt metų New York'o Rochester'y Alfonsas pasakojo, kaip jų, dar studentų, būrelis ieškojo savo talentams naujo

Sklėrius. Raudonos burės“. Pacituosiu bent pradžią:

*Gulėti po džiaugsmingom tavo
burėm*

*ir ant veido jausti
jų raudoną šviesą,
panerti į tą vasarą —
dažų bedugnį vandenį,
vaivorykštinių, šviežių,
išvysti saulę —*

Skaitau su malonumu. Judita Vaičiūnaitė sugeba taip vaikaičiai įrėminti išjaustus žemiškus reginius. Ir stebėjimo galia, ir žodinio turiningumu, ir jausmo subtiliu saiku ji pranoksta daugelį mūsų gerų poetų.

Pranas Visvydas

kelio. Jie nenorėjo dirbti taip, kaip to laiko dailininkai dirbo, bet ir nežinojo kaip. Po ilgų šnekų ir dairymosi, greičiausiai tik pagal nuojautą, bet ne pagal sąmoningą apsisprendimą, savo darbui atramą rado savo pačių tautos per amžius sukrautuose tautinės kultūros aruoduose. Ir čia tiesioginis nuopelnas gal nebuvo jų pačių, bet Pauliaus Galaunės ir kai kurių kitų profesorų, kurie vasaromis savo mokinius siųsdavo į kaimus rinkti liaudies meno pavyzdžių. Taip jie ir rinko, ko negalėjo rinkti piešė, fotografavo, ir nejučia patys gilinosi į liaudies meną per dievukus, kryžius, gryčių, svirną, varpų, rankšluostinių bei druskinių ornamentiką, per kraichio skrynių piešinius, ir tose skryniuose sukrautų audinių raštų vingrumą. Gal todėl, kad jie po liaudies kūrinių dairėsi, ne ieškodami savo kūrybai pavyzdžių, bet su pačia kūryba ne daug ką teturinčiais siekimais: jie tik rinko muziejams. Jų misijos tikslas buvo surinkti kaip galima daugiau lietuvių liaudies kūrybos pavyzdžių, kad nenusimėtytų ir nesunykėtų, daugelio metų žmonių kurtos vertybės neuiegtų vėjais. Buvo jų ir prieš juos dailininkų, kurie domėjosi liaudies menu, mėgino patys pagal tą meną kurti, tai jiems dažnai ir išeidavo tik kiek apgėtos, „pagerintos“ to meno kopijos, bet ne kokia nauja srovė, o tie jaunuoliai, nemėginę palengvinti savo kuriamojo darbo liaudies kūrybos pavyzdžiais (ima pagunda tikėti, jog gal tas galimas procesas jiems tada nė į galvą neatėjo), nejučiomis, nesąmoningai telkę savin visiškai naują pažinimą, kurio jokia to meto mokykla negalėjo duoti. Galima net suabejoti, ar apskritai kokia mokykla galėtų tokį nesąmoningą įsijautimą įkvėpti. Tokį, iš kurio išaugtų, trykštę ištrykštų naują srovę.

Svarbiausia, kad tuos jaunuolius į naujus ieškojimus ne žinojimas, ne koks naujas viešai įmantriais žodžiais pareiktas užmojis pastūmėjo, bet tik nuojauta, tik noras ištrūkti iš kartotų ir perkartotų, nuobodulių virtusių formų. Tiesa, jie savo judėjimą pradėjo tik išviršinėmis formomis: sambūry tegalėjo būti tik vyrai, visi turėjo padoriai rengtis, negirtuokliauti (priešingai anų, net ir šių, dienų nuotikoms: kad geras menininkas turi gerai ir išgerti), dar labiau skirtis iš kitų įsitaisė nuo visų kitų skirtingas, tik jų vienu dėvimas pilkas, plačiabryles skrybėles ir sidabrinus žiedus su septynlapiu lino žiedu akutėje. Tas žiedas jiems buvo ir narystės asmens liudijimas su žiedlapy įbrėžtu brūkšneliu, žymine, kurio tas žiedas yra. Jeigu tie išoriniai sambūrio ženklai būtų buvusi visa susibūrimo esmė, tai ir visas sambūris tebutų tik ūgtelėjusių vaikų žaidimas. Žaidimu pradėtas, žaidimu būtų ir baigęsis. Nebūtų likę net nė tiek, kiek yra likę iš ne vieno sambūrio, pradėjusio savo judėjimą išpūstų žodžių deklaracija, ta deklaracija savo užmojus ir baigusiu. Kartais atsitinka, kad jie tampa net laimingesni, nes deklaracija sužavėti žmonės apie ją vis pašneka dar ir po daugelio metų, turi už ko užsikabinti, nors jokių vertų apšnekėti darbų ir nėra, o

Alfonsas Dargis

Jurgio Jankaus nuotrauka

formininkai jokių savo užmojų tieskelbė, tik dirbo. Dirbo iš vieno. Vienas kitą skatino ir ramstė. Kai kas ir net po daugelio metų to solidarumo negalėjo užmiršti ir atleisti, bet taip elgdami jie daug pasiekė, net, šių dienų terminu tarant, Lietuvos grafiką į tarptautinius vandenis stūmė. Paryžiuje Viktoras Petravičius už liaudies pasakų iliustracijas buvo apdovanotas Grand Prix, o Vaclovas Ratas už Jūrą ir Kastytį garbės medaliu.

Dabartinės Lietuvos žmonės grūstė grūdasi į Vakarus. Vis tiek geras ar blogas Vakarų kultūros reiškinys jiems spindi deimantu. Daugumas tenori dirb-

ti tik taip, kaip čia daroma. Atsimenu prieš metus, o gal ir kiek seniau, Ričardas Gavelis *Literatūros ir meno* savaitraštyje didžiausi, kad jis jau rašo taip, kaip Amerikos „postmodernistai“. Formininkai irgi dairėsi. Jie vartė Vakarų meno žurnalus, geidė išvažiuoti pasidairyti, pastudijuoti. Ir važiavo, ir mokėsi, bet dirbo atsiremę į savo tautą, sėmėsi kūrybinio skatolio iš savo tėvų žemės, iš savo tautos šaknų. Mokant rašyti, mokant piešti nelabai didelis daiktas rašyti ar piešti taip, kaip kuris kito krašto menininkas daro. Tikra kūrėjo misija yra kurti taip, kaip kiti nekuria. Ne mėgdžioti, bet atnešti į pasaulio kultūros skryniją

Alfonsas Dargis

Prisiminimai, 1992

ką nors nauja. Jeigu Viktoras Petravičius arba Vaclovas Ratas savo iliustracijas būtų nuvežę Paryžium, pieštas taip, kaip piešė geriausi to meto prancūzų ir kitų kraštų dailininkai, vargu ar būtų kas juos pastebėjęs. Kūrybinių impotentų, kurie seka kitais, yra pilnas pasaulis, bet formininkai nuvežę naujieną, darbus kitokius, visiškai savus, išaugusius iš savo tautos kūrybinio potencialo, ir jie tuoj tapo pastebėti ir įvertinti.

Niekas negali pasakyti, kokios įtakos tas meno būrelis būtų turėjęs mūsų meno kultūros raidai, jeigu pasaulinis didžiųjų kataklizmas nebūtų mūsų mažos tautos taip ilgam sugrūmęs. Ne tik menui, bet ir visai tautos kultūrai. Mudu su žmona, nors dirbom tolimuose kaimuose, bet buvom savotiški kultūriniai pramušgalviai. Mum vis rūpėjo kartkartėmis nubėgti į Kauną, užsukti į teatrą, pažiūrėti dailės parodų, pasėdėti Čiurlionio galerijoje ir, žinoma, parsivežti vieną kitą idomesnį leidinį. Mes, kaimiečiai, tikrai nieko nežinojom apie formininkus, bet kai pradėjo išeiti jų iliustruotos knygos, tai visada naujai pasirodžiusią parsiveždavom ne tik sau, bet ta naujiena dalindavomės ir su vaikais. Ir žiūrėdavom, ir skaitydavom. Per jų piešinius vaikai ir į pačias pasakas ar pasakojimus visai kitaip įsivyvendavo.

Ir šiandien atsimeinu, kaip susižavėję Kučo Aišbės brichka skandavo: „Šimo brichka liumpsi, Šimas su Šimene tūpsi“.

Kai buvau nuvykęs į vėl gana skausmingai atsigaujančią Lietuvą, man už vis labiausiai rūpėjo, kas atsitiko su mano buvusiais mokiniais. Nemaža laiko praleidau jų beiškodamas, o suradęs nė kiek nesigailėjau. Kiekvienas iš jų išgyveno savo odiseją, bet išliko žmonėmis. Labai nustebau, kai iš daugelio išgirdau: „Tu mus išmokei mylėti savo tėvynę“. Aš niekada nemokiau jų ką mylėti, negraudinau jokių kalbom nei priešais. Ir gerą tarpą tokie jų pareiškimai man buvo mįslė, kol po gero laiko ėmė šviesti, kad greičiausiai tas išmokymas atėjo ne tiesiogiai, ne žodžiais, bet gal todėl, kad mudu patys, stengdamies būti atviri visokiausiems mūsų buities reiškiniams, stengėmės tuos reiškinius atverti ir vaikams. Vienas tų reiškinų, ir greičiausiai ne pats paskutinis, buvo ir formininkų knygos, per kurias net ir vaikai visai nesąmoningai galėjo pajusti savo krašto gyvybės pulsą ir prie jo ilgam prisirišti. Per jį stipriau ir kraštą pamilti.

Tautos kultūros kelią ir jo vingius ne visada lengva atspėti. Juk jeigu ir po 60 metų tų jaunų vyrų užčiuoptas braižas vis ir vis ataidi šių dienų Lietuvos dailininkų darbuose, jie tikrai yra radę ypatingą vertybę, ir kas dabar gali pasakyti, ar kas kitas būtų ją beradęs, jeigu jie būtų užsimerkę savo tautos patyrimui, o būtų tik sekioje nors ir labai gerų užsienio dailininkų pėdomis.

O būtų idomu, kad kuris meno tyrinėtojas atsidėtų patyrinti tos mažos grupelės darbus, pasektų jų kelią ir paieškotų, kiek jie turėjo įtakos mūsų, o gal ir ne mūsų, meno raidai. Žinau, kad pradėti menotyrininkui gal lyg ir nėra nuo ko, nes formininkai nepaskelbė, neišspausdino į sparnuotus žodžius įvilko credo, užtat jie paliko savo darbus, ir to jau turėtų pakakti už ko užsikabinti.

Jurgis Jankus

Šiame numeryje:

Vaizdžios nesąmonės ir reikšmingos tiesos • Laiškas iš Jurgio Jankaus • Los Angeles Dramos sambūrio „Barakudos“ Čikagoje • Apie tiksluosius mokslus VIII Mokslo ir kūrybos simpoziume • Gražinos Cieškaitės eilėraštis • „Nuodėmingo angelo“ Čikagoje laukiant • Dėmesys mūsų egzodo literatūrai • Naujos knygos

„Barakudos” Čikagoje

ČESLOVAS
GRINCEVIČIUS

Ilgai laukto, plačiai išgarsinto „Barakudų”, Kazio Sajos specialiai parašytos Los Angeles Dramos sambūriui pjesės, pastatymo Čikagoje sulaukėme spalio 9 ir 10 dieną. Jaunimo centro didžioji salė pirmą vakarą buvo apypilnė, antrą dieną pritrūko bilietų. Vadinas, Čikaga ilgisi gerų spektaklių. Rengė „Margutis”.

Kazys Saja neeilinis draminių veikalų kūrėjas. Yra parašęs kelias dešimtis dramų ir komedijų, jo veikalai išversti į 13 ar 14 kalbų. Susilaukęs tarptautinio pripažinimo. Sajos komedijoms būdingas gaivališkas humoras, netikėti pokštai, satyrose autorius mėgsta sutirštinti spalvas. Medžiagą ima iš kasdieninio gyvenimo, nesivaržo ir stipriau pasisakyti apie dabarties gyvenimo negeroves. Nelengva jam buvo kurti sovietinės cenzūros laikais, bet jo vardas buvo didelis, tai ir cenzoriai dažnai „nepastebėdavo”, ką jis turi minty. Žiūrovai suprastavo, kas slepiasi po dviprasmiškumu. Jis nebūvo iš tų rašytojų, kuriuos glostė valdžia.

Pasikeitus politinei santvarkai, Saja užčiuopė naujų negerovių, tinkamų scenos žanrui. Viena jų: visokiais būdais išnaudoti gerasiųjų užsienio lietuvių dosnumą ir prisiplakti prie jų sąžiningai uždirbtų dolerių. Visi žinome, kaip kai kurie iš Lietuvos čia atvykusieji bandė ir labai negarbingu būdu praturtėti, buvo įsivėję į banditizmą, padėgimus. Iki šiol po Antrojo pasaulinio karo Amerikoje gyvenantieji lietuviai buvo laikomi vienais iš pačių kultūringiausių ir ramiausių ateivių, o šiandien jau kelios dešimtys mūsų tautiečių kalėjimuose.

„Barakudų” komedijoj vaizduojamas iš Amerikos nuvykęs į Lietuvą gan pasiturintis tautietis. Jis negali apsiginti nuo visokios rūšies sukčių, ne vien viliojančių merginų, bet ir vyrų. Tema labai aktuali, ir jei ji būtų pilnai užbaigta, būtų galima lengva širdimi priimti ir pasi juokti. Deja, tai buvo tik šikcas, neužbaigtas veikalas be aiškios pabaigos.

Tam, ką matėm ir girdėjom scenoj, reikia padaryti keletą pastabų. Pirmiausia žodynas. Galbūt dabartinę Lietuvą leidžiama įterpti vieną kitą ir necenzūrišką žodį, svarbu, kad būtų iš ko pasi juokti, bet jokių būdu ne šioj Atlanto pusėj. Kad žiūrovai nevienodai priėmė tuos „perliukus”, nesunkiai pastebėjom. Pirmą vakarą salės gale buvo daug neseniai atvykusių iš Lietuvos. Jie išaugo, subrendo tokioj atmosferoj, kad visų pirma buvo kova už būvį, o kalbėti apie paleisto žodžio kultūrą nebuvo rūpinamasi. Jie ir plojo, kėlė ovacijas po kiekvieno nešvankesnio žodžio. Antrą dieną, kai naujųjų ateivių buvo labai nedaug, kai susirinko tie, kurie įpratę į lietuvių ir į amerikiečių teatro pastatymus žiūrėti kitomis akimis, jie nelengvai suvirškino kultūringoj kompanijoj nevarojamus žodžius ir išsireiškimus, juo labiau tokioj viešoj vietoj kaip scena. Teatras, kokia tai būtų drama, tragedija ar komedija, yra meno šventovė. Autorius neturėtų pigiomis priemonėmis, kai kam pataikaudamas, sukelti juoką. Atrodo, kad Lietuvoje gyvenantieji dar vis nepakankamai įvertina išeivių lietuvių kultūringumą.

Antra: pikantiškumui ir juokui sukelti be reikalo porą kartų scenoj buvo pademonstruotas intymus moteriškas drabužėlis. Neskanu. O paskui autorius, lyg norėdamas tam drabužėliui suteikti gilesnę paskirtį, jau veikalo gale kalba apie Sibirą, kad tam drabužėly buvo slepiami

Iš Los Angeles Dramos sambūrio pastatyto Kazio Sajos komedijos „Barakudos” spektaklio, vykusio spalio 9 ir 10 dieną Jaunimo centre, Čikagoje — scena iš pirmo veiksmo: (iš kairės) Aloyzas Pečiulis (Vytautas Pajamantis), Ramunė

Vitkienė (Daiva Čiučialylytė), Veronika Ragauskienė (Agnė Kibildaitė), (dešinėje) Vincas Dovydaitis (Antanas Girdžius), Juozas Raibys (Benas Kaštaunas).

Jono Tamulaičio nuotrauka

Scena iš „Barakudų”: Vincas Dovydaitis („vėlytas, mėtytas, pasiturintis Amerikos lietuvis” Antanas Girdžius) ir Ema Dovydaitienė (Rūta — „moteris, su kuria malonu susipažinti”).

Scena iš „Barakudų”: Raisa Urbanienė (jau pagyvenus „barakuda” Monika) ir Amandas Ragauskas (kontųzantas KGB atsargos pulkininkas Anastazas Džingalas).

Jono Tamulaičio nuotraukos

iš fabriko išnešami siūlai, iš kurių buvo gaminami mežginiai, ir tuo buvo gelbstimasi nuo bado. Toji scena lygu lopui ant šventadieniško drabužio. Komedija savo ribose ir turi likti komedija, netinka ją maišyti su mūsų tremtinių kančiom. Mūsų manymu, režisūra turėjo ir galėjo tas visas vietas, žodelius, drabuželio rodymą išskupiuoti. Tai lygu moterų įžeidimui. Saja yra parašęs tikrai gerų veikalų, bet to negalima būtų pasakyti apie „Barakudas”.

Jeigu turime stiprių rezervacijų dėl paties veikalo, tai priešingai buvo su pastatymu. Jau pažymėjom ir anksčiau, kad režisierius Petras Maželis moka sukurti puikias mizanscenas, išryškinti charakterius, išlaikyti įtampą per visą spektaklį. Jei statytų ne jis, iš „Barakudų” nieko neliktų.

Vincas Dovydaitis, sukūręs Antano Girdžiaus charakterį, buvo pagrindinis veikėjas, iš Amerikos Lietuvon nuvykęs ir apstotas visokio plauko išnaudotojų. Mus tik stebina Dovydaičio, teatro veterano, ištvermė ir pasišventimas. Juk beveik jau keturiasdešimt metų ant jo pečių sunkiausi, pagrindiniai vaidmenys. Po tiek metų ir patyrimo jo jau neatskirsi nuo profesionalo aktoriaus. Čia jis parodė eilinio lietuvio, neryžtingo, praturtėjusio, bet ne per daug nusimanančio kur dėti dolerius, tipą. Prie jo prisilpėjęs rašėjas, mokąs jam įtikti ir už jį, Girdžių, baigti parašyti knygą.

Juozas Raibys ir buvo tas rašėjas Benas Kaštaunas, per visą veiksmą sekiojęs Girdžių. Jo sukurtam charakteri pasigendami, bent iš elgsenos, daugiau klatingumo. Buvo per daug judrumo, ir kai kuriose scenose pervaidinta.

Ramunė Vitkienė-Jurkūnaitė, čikagiečiams pažįstama iš pirmųjų Antro kaimo metų, pavaidavo Daivą Čiučialylytę, uždarbiaujančią viešbučiuose. Buvo ryški, vikriai bėgiojanti mergina, pakankamai įtikinanti. Vaidmuo tokiai švelniai mergaitėi buvo sunkus.

Aloyzas Pečiulis nepripažinto išradėjo, save pasivadinusio antruoju Edison'u, Vyto Pajamantio vaidmenį parodė kiek sušaržuotą nevykėlį. Kad tai buvo didelio masto apgavikas, visi galėjo pastebėti, išskyrus Girdžių.

Veronika Ragauskienė atliko Agnės Kibildaitės vaidmenį. Ją Čikagoje matėme pirmą kartą ir nesunkiai įsitikinome, kad tai scenos talentas. Indų ar kurios kitos šalies mistinės sekto propaguoja su savo „dzinguliukais” buvo natūrali, nemeluoti įsitikinusi savo sekamu „mokslu” ir tam renkanti pinigų.

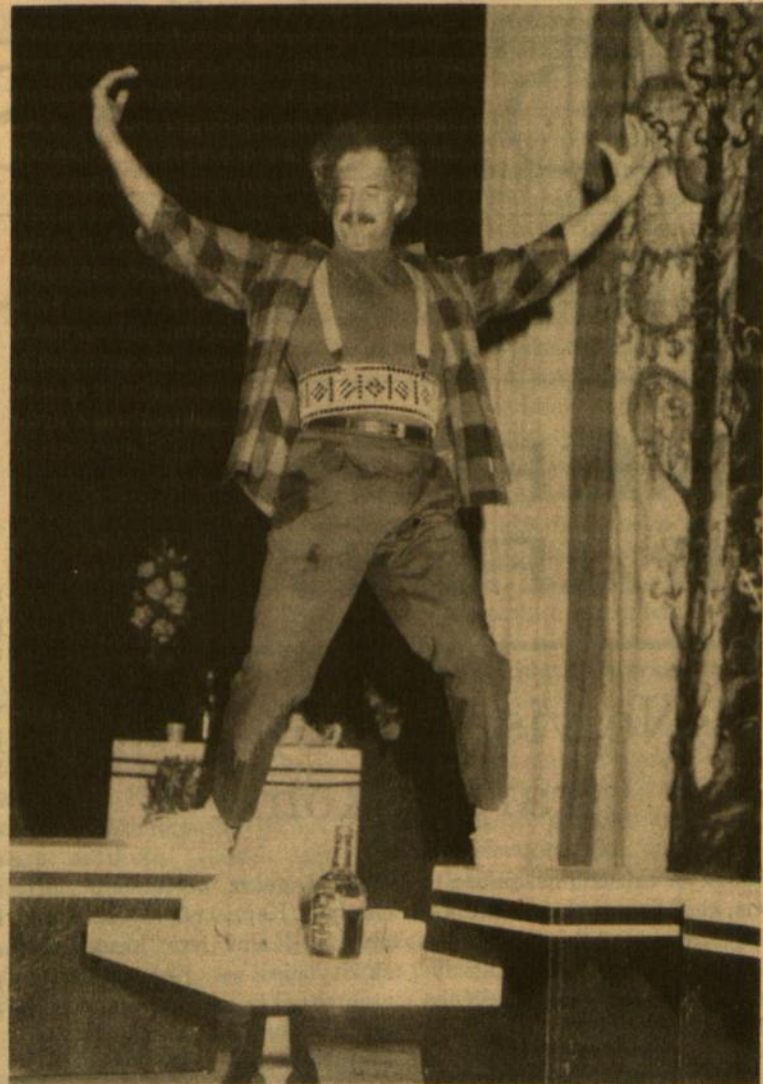
Amandas Ragauskas sukūrė ryškų Anastazo Džingalo, buvusio KGB pulkininko portretą. Jis Čikagoje taip pat nematytas. Jo įėjimas į sceną buvo šiurpulįngai įdomus, primenantis nesenus pasibaisėjimo metus. Jis ir dabar didžiuojasi medaliais, laukia sugrįžtančių laikų. Parodė ir savo moralę: Girdžiui siūlo parduoti savo žmoną iš pradžių už trisdešimt tūkstančių dolerių, nusileisdamas iki vieno tūkstančio.

Ema Dovydaitienė Rūtos vaidmenį, taip pat teatro veteranė, daug kartų matyta Čikagoje, turėjo epizodinį vaidmenį, sukūrė realistišką charakterį, bet jai nebuvo kur parodyti savo sceninio patyrimo. Gailla.

Raisa Urbanienė turėjo taip pat tik trumpą iš Sibiro grįžusios Monikos, Rūtos motinos ir Džingalo žmonos rolę. Buvo be šaržo, natūrali, tik gyvenimas ir ją įtraukė į barakudų ansamblį. Trumpam vaidmenį negalėjo parodyti savo talento.

Baigiant reikia pažymėti, kad Los Angeles Dramos ansamblio aktoriai visada kreipė ir kreipia dėmesį į pasakytą žodį, ištirimą, jo nenukanda, ką mes visi kartais nesąmoningai darome kasdien. Tą sakėme šiam ansamblui ir kai turėjome progą jį palyginti su čia gastoliavusiais Lietuvos profesionaliais teatrais. Ten jiems kažkodėl mažiau rūpi, ar salės gale sėdinti pasiekia visas žodis, ar tik pirmas skienuo. Žodžio kultūra Lietuvoj kiek primiršta.

Scenovaizdis — iki grindų nuleistos plačios juostos su dolerių ženklais, šimtinėmis labai tiko pastatymui ir simboliškai, apie ką sukasi veiksmas. Tai irgi Petro Maželio išradimas.

Scena iš „Barakudų”: Aloyzas Pečiulis nepripažinto išradėjo Vyto Pajamantio vaidmenyje.

Jono Tamulaičio nuotrauka

Jokios didesnės butaforijos nebuvo, jos ir nereikėjo, todėl „Barakudos” nesudarytų sunkumų ir dar kitoms gastrolėms. Tik labai primintina, kad režisierius, kaip ir laikraščių redaktoriai, turi seną, tradicinę teisę, savo nuožūrą, veikalą kupiuoti, kas netinkama išleis-

ti. Veikalui išeitų tik į gerą. Nereikėtų kreipti dėmesio, kad tai žodžio laisvės varžymas. Ne-teisybė. Ir kasdienis mūsų žodis turi ribas, o juo labiau pasakytas iš scenos.

Veikalas tačiau sceniškas, nenuobodus, dialogai neištesti, intriga nekomplikuota.

Barakudoms blezdingėle nuplasnojus

DALIA SRUOGAITĖ

Apie Los Angeles Dramos sambūrį jau buvo daug rašyta ir aprašyta. Skaitantiems mūsų spaudą ir besidomintiems sambūrio veikla būtų net įkyru vien tą patį kartoti: kiek daug šis vienetas yra nuveikęs, kaip atkakliai nepasidavęs kritikų vanojimams ir neapsvaigęs po laurų vainikų savoriui. Tikrai jaudina Emos ir Vincos Dovydaičių vis dar stipriai įtemptos vadžios, ristelediant į penktąjį šio sambūrio dešimtmetį. Keitėsi sambūrio režisieriai, mainėsi vaidintojai, tačiau Rūtos Sakienės pavadinta sambūrio Pirmoji pora — Dovydaičiai ištikimai nepasiduoda nei metų krūviui, nei alinančio darbo nuovargiui. Garbė jiems už ištvermę!

Šių metų spalio 9 ir 10 diena, „Margučio” pakviestas, Los Angeles Dramos sambūris pasirodė Čikagoje su dviejų žymių meni-

ninkų kūryba. Rašytojas, dramaturgas Kazys Saja, gana daugelio jei ne skaitytas, tai tikrai girdėtas, vien savo vardu traukė žiūrovą. Keliasdešimties pjesių autorius, kurios buvo vaidinamos Lietuvoje, jos kaimyninėse valstybėse ir net JAV, kurioms *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija* nepagailėjo pagyrų, viliojo čikagiečius į intriguojančią pavadintą „Barakudų” spektaklį.

Petro Maželio režisūra taip pat mums nėra svetima, nes Čikagos gastrolėse matėme jo ir Cleveland'e, ir Los Angeles sukurtus spektaklius. Matėme jo išmąstytus pastatymus, džiaugėmės jo vaizduotės lakumu, jo paties sukurtois dekoracijomis ir įdomiais šviesų žaidimais. Petras Maželis galėtų kelti ne vienam režisuojančiam pavydo kruopelę, nes retas mėgėjų teatro vadovas yra taip plačiai susipažinęs su įvairių šakų menais.

1986 metais Rūta Kleva Vildžiūnienė (*Draugas* Nr. 7) pokalbėje su Petru Maželiu, švenčiant jo septyniadešimtąjį gimtadienį, atskleidė menininko įdomią bei turtingą biografiją. Dar pradžios mokykloje Petras Maželis dažnai viešai deklamavo, vaidindavo ir prisidėdavo prie dekoracijų dažymo. Gimnazijoj dainavo chore, kuriame atlikdavo ir solo partijas. Taip pat buvo įsitraukęs į vaidinimus bei dekoracijų piešimus. Tarnaudamas kariuomenėje, sudarė chorą, puošė štabo būstinę, ruošė dainas kariuomenės pusvalandžiui per radiją, sukūrė ir radijo vaidinimėlių. Konservatorijoje mokėsi dainavimo pas Aleksandrą Kutkų, lankė baletu pamokas ir muzikiniame teatre dalyvavo kaip šokėjas. Gyvendamas operos režisieriaus Petro Olekos bute,

(Nukelta į 3 psl.)

Po „Margučio” surengto, Los Angeles Dramos sambūrio pastatyto Kazio Sajos komedijos „Barakudos” spektaklio šių metų spalio 9 ir 10 dieną Jaunimo centre, Čikagoje: (iš kairės) „Margučio” vedėjas Petras Petrutis, Juozas Raibys, p. Raibienė, Amandas Ragauskas, Veronika Ra-

gauskienė, Raisa Urbanienė, Vincas Dovydaitis, Irena Leonavičiūtė, Los Angeles Dramos sambūrio režisierius Petras Maželis (sėdi), Ema Dovydaitienė, Ramunė Vitkienė, Aloyzas Pečiulis.

Jono Tamulaičio nuotrauka

„Bandysime paliesti įvairias mokslų sritis ir projektus“

Donatas Šatas apie VIII MKS programą

Donatas Šatas, VIII Mokslo ir kūrybos simpoziumo programos griežtųjų mokslų sekcijos vadovas, gimęs 1929 metais Vabalninkė, Biržų apskrityje, o mokslus baigęs Illinois Institute of Technology, Čikagoje. Jis yra chemijos inžinierius, kurio specializacijos sritys apima polimerines dangas, lipnias medžiagas, padengimo mašinas ir technologiją. Kalbėtis su juo pradėjome iš kiek toliau.

— *Esi dalyvavęs bent keliuose simpoziumuose, jų organizatorium, paskaitininku ar žiūrovu. Kokie išpūdziai? Kaip tuos ankstyvesnius simpoziumus vertini?*

— Turiu prisipažinti, kad aš turėjau abejonių dėl tokių simpoziumų reikšmės ir jų reikalingumo. Reikėtų truputį bandyti prisiminti šių simpoziumų evoliuciją. Jie užėmė anksčiau rengtų Kultūros kongresų vietą, kurių programa buvo perdėm humanitarinė ir vietos tikslųjų mokslų bei technologijos darbuotojams juose nebuvo. Nebuvo turbūt todėl, kad galvota, jog specifinės tikslųjų mokslų temos nesiriša su bendru lietuvišku gyvenimu ir jos turėtų būti paliktos už lietuviško veikimo ribų. Tačiau veik visą mūsų to meto vidurinioji karta buvo perdėm techninio pasirošimo ir jie ieškojo būdų bendrauti net ir profesinėje plotmėje. Pradžia buvo duota inžinierių suvažiavimuose, kurių vienas buvo perdirtas į jaunesnei kartai labiau priimtina formą. Vėliau tai buvo perkelta į Kultūros kongresus, kurie tapo iš pagrindų pakeisti, nes tikslųjų mokslų temos atsirado greta humanitarinių temų. Todėl buvo pavadinti jau Mokslo ir kūrybos simpoziumais, o organizavimą perėmė kiti žmonės.

Pagrindinis klausimas tačiau paliko: ar specifinio techninio pobūdžio paskaitos yra reikalingos lietuviškos visuomenės rė-

Donatas Šatas

muose? Daugelis, įskaitant ir mane, jų reikalingumą gal abejo-tų. Tačiau reikėtų klausti visiškai kitaip: ar lietuviškai visuomenei yra svarbu ir naudinga, kad ir humanitarinių, ir tikslųjų mokslų darbuotojai periodiškai susitinka pasidalinti įvairiomis mintimis, daugiausia tokiomis, kurios liečia pačios visuomenės gyvybingumą? Visų pasaulio suvažiavimų esmė yra ne tai, kas juose yra viešai paskaitų forma pasakoma. Tą visada galima vė-

liau perskaityti išleistuose leidiniuose. Bet tokie suvažiavimai sudaro progą dalyviams pasidalinti įvairiomis mintimis, juose kyla nauji projektai, juose yra sustiprinamas noras toliau ką nors daryti. Taigi ir šis simpoziumas turėtų būti vertinamas iš šiek tiek skirtingo taško.

— *Kuo skirsis VIII simpoziumas nuo ankstyvesniųjų?*

— Šis simpoziumas, kaip ir daugelis lietuviškų renginių, yra

praradęs šiek tiek dėmesio dėl pagausėjusių ryšių su Lietuva, nustelbusių daug išeivijos judėjimų. Taip, žinoma, ir turi būti. Šie simpoziumai tačiau iš dalies atlieka išeivijos ir Lietuvos kultūrinio veikimo integraciją. Simpoziume dalyvauti yra pareiškę norą daug Lietuvos mokslininkų. (Kas gi nenori apsilankyti Amerikoje!). Deja, sunkumai gauti lėšų daugeliui jų neleis čia apsilankyti. Bet jų bus, nes kai kurie yra atvykę į JAV kitais tikslais. Be to, ir temos visada ar vienu, ar kitu aspektu orientuojamos į Lietuvos reikalus. Tačiau norėčiau pažymėti, kad tokių simpoziumų rengimas Lietuvoje gal ir nebūtų tikslus. Ne viskas, kas vyksta išeivijoje, yra verta kopijuoti. Mūsų yra mažai ir todėl tokio mišraus pobūdžio simpoziumai yra reikalingi. Lietuvoje yra tiksliau rengti labiau specifinio pobūdžio mokslinius suvažiavimus, kokie ir yra rengiami.

— *Kokių sričių ir kokie paskaitininkai yra Tavo angažuoti? Kokiomis temomis jie kalbės?*

— Mes bandysime turėti svarstybas apie galimą išeivijos pagalbą Lietuvos mokslininkams. Jose būtų kalbama apie konkrečius projektus ir galimybes mažą skale. Užtuot svarstius pagalbą plačiai, makroskale, kas buvo daug kartų daryta, bandysime tai perkelti į mikroskalę, kalbant apie tai, kas paskiram asmeniui yra svarbu ir naudinga. Šių svarstybų moderatorius bus Vitolis Vengris, o jų dalyviai: Kazys Almenas, Eduardas Vilkas ir aš. Pokalbis apims keletą klausimų. Kazys Almenas informuos apie jo vadovaujamą knygų leidimą. Įvairių sričių svarbios knygos — vadovėliai yra verčiami į lietuvių kalbą ir leidžiami Vilniuje. Taip studentai yra supažindinami su Vakarų mokslinėmis mintimis ir kartu tuo puoselėjama mokslinė lietuviška terminologija. Kitas knygų leidimo projektas dar tik prasidėjo mano iniciatyva. Bus verčiamos lietuvių mokslininkų knygos į anglų kalbą ir platinamos Vakaruose. Tuo būdu mokslininkams sudaroma galimybė paskleisti savo darbus Vakaruo-

Gražina Cieškaitė

SKEVELDROS

*Ten dvasios įeina ir išeina iš kūnų
ten mano Mylimo Žmogaus protas
panašus į Jo širdį
kuri panaši į sparnuotą būtybę*

*po galva mėnulio akmuo
ir tamsa atsidaro
kai uždega žvakę
šviesa atsimerkia*

*naktis amžinesnė už tavo šešėlį
saulės ašaros jūros dugne
susapnuok mano dvasią bekūnę
tai į ką ji yra panaši
nežinau pasiklausiu Dievybės*

Laukiu Teismo gal pirmojo gal paskutinio

*už pasaulio Ribos ima protas
iš kosmoso šviesa*

*amžinybė gili kaip mirtis
ar tamsoj apsiareiškęs paveikslas*

*mano Mylimas angelu tampa
po mano širdim*

*daikto grožis yra sapnuose nuodėmingas
kai nyksta jo kūnas*

*amžina Tavo Dvasios gamta
Tavo šviečianti forma*

begalybė nemato savęs

*Dievo veidrodinis šaltas bedugnis
pažiūrėjau iš jo į Tave
ir save pamačiau*

*kas yra nebūtis jos nėra
jeigu Dievas tarp kūno
ir dvasios gyvena*

*aš myliu Tavo širdį
o mano besparnis žmogau
joj medus ir nuodai susimaišę
kas juos beišskirti*

*Aš neteisiu Taveš
jei mane už poeto vienatvę
mylėsi*

*man bepročio graži karūna
man ji tinka prie juodo drabužio
ir prie veido Poeto taip tinka
bepročio naivai karūna*

*aš rašau leidžiu skleistis
nematomai nebylio sielai*

*iš dangaus į mane pažiūrėjo
Juodoji Akis
velnias rodė liežuvi*

*tarp vandens ir ugnies
aš mylėjau ir myliu Tave
nuodėminga esu
bet ir Tu ne šventasis*

*mūsų šviečiančios akys nūnai
atsimerkė pasauliui*

*eina laikas kaip laikrodinis
visa į Dievą pareina*

1993.07.9

Barakudoms blezdingėle nuplasnojus

(Atkelta iš 2 psl.)

prisiklausė teatro ir režisūros paslapčių, tapęs jo privačiu režisūros mokiniu. Nuo 1941 metų dainavo operetėse, o DP stovykloje, Vokietijoje įsteigė chorą, tautinių šokių grupę, baleto studiją, organizavo lietuvių teatralų suvažiavimą, koncertavo saviems ir kitataučiams.

1949 metais atsidūręs Cleveland'e, įsijungė į Čiurlionio ansamblį kaip režisierius, tautinių šokių mokytojas ir salų dekoratorius. Jaunimo teatre statė veikalus jauniesiems, o įsisteigus „Vaidilai“ tapo jo meno vadovu, režisieriumi, dekoratoriumi. Ir dar ne viskas iš stambmenų: Čikagoje režisavo Juliaus Gaidelio operą „Dana“, Verdi „Likimo galia“ ir „Dainavos“ meno ansamblyje Aloyzo Jurgučio „Čičinską“. O po to, vėl teatrinis darbas su Los Angeles Dramos sambūriu. Patį sambūrį mes taip pat pažįstame kaip mėgėjišką, bet darniai susiklausiusį vienetą, sergantį nepagydoma scenos traukos liga.

Tad į „Barakudų“ spektaklius sugužėjo teatro, o gal ir komedijos išsiilgę Čikagos tautiečiai, vieni dėl veikalo pavadinimo smalsumo vedami, kiti ištroškę nors ir efemerinės sceninės iliuzijos.

Dviejų meistrų ir prityrusių amatininkų pastatymas pranašavo retą mums teatrinę šventę. Pakilus uždangai, pamatėme estetišką ir simbolišką dekoraciją, kurią papildė šokėjiškai įbėgę

veikėjai. Šioji pradžia, tarsi uvertiūra, žadėjo atskleisti lengvą ir grakščią spektaklio formą. Deja, jau ankstyvoje pradžioje ištisę dialogai ir monologai tempė komediją pavadintą veikala į melodramą, kuri taip ir vilkosi per abu veiksmus.

Tiesiog neįtikėtina, kad gerai teatrą pažįstas autorius, be to, žinodamas mėgėjų amplua, už-

vertė juos banalių plepėjimų lavina. Ir kaip besistengė režisierius, kiekvieną padabinęs simboliška žalia spalva, gelbėti veikėjus sumanionis mizanscenomis — muilo burbulų pūtimu, nuolatinio judėjimo, šokinėjimo, glėbesčiavimusi, dainuokomis, blezdingėlių plasnojimu, vis tiek atrodė, kad giliai ariama sodri Suvalkijos žemė, o ne žaidžiama,

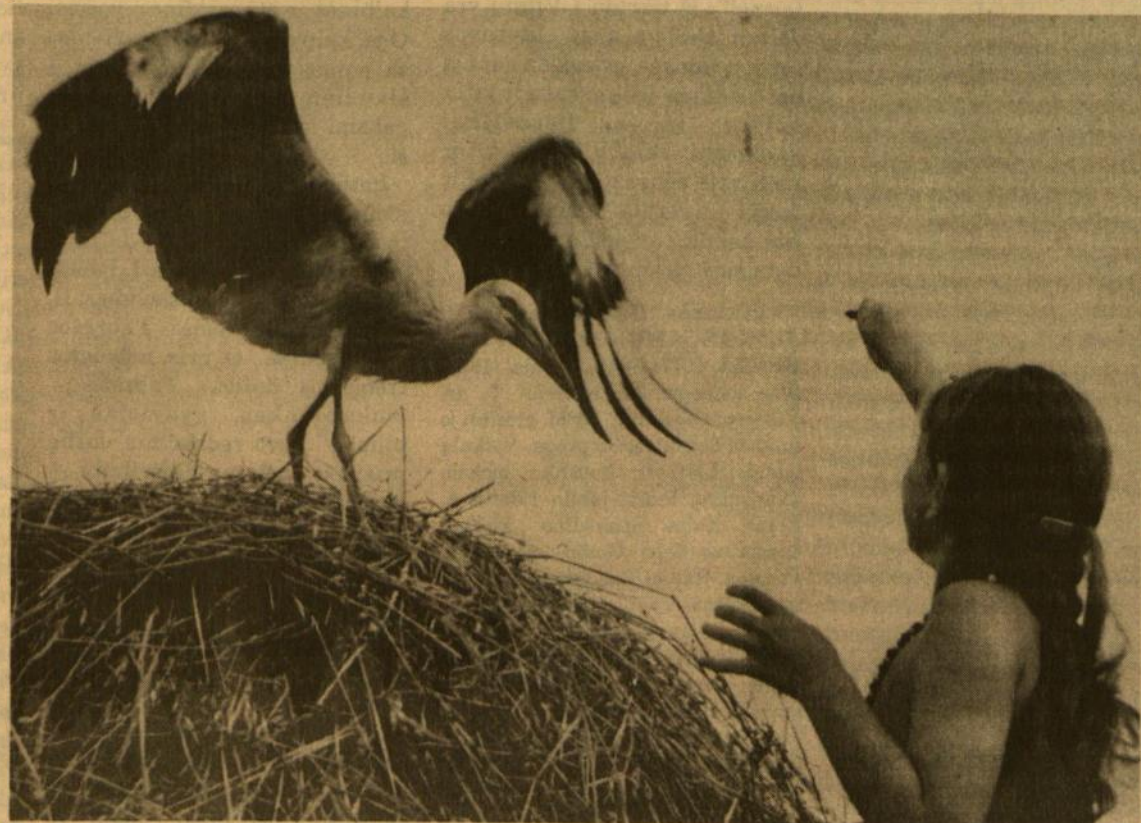
kaip tikėta, lengvame Dzūkijos smėliukyje.

Seniai ir dažnai buvo tvirtinama, kad lyriškiems lietuviams komedija yra itin sunkiai įkandamas žanras. Juolab amatininkams, nesimokiusiems judesio meno, nesitreniravusiems fechtavime, nelankiusiems baleto studijos ir panašiai. Kūno lankstumas, eisenos grakštumas, rankų plastiškumas — tai tik pagrindiniai komedijų atlikėjų

privalumai. Ne vieta čia kalbėti apie plonesnius poreikius, kaip mimika, tempas, ritmas ir t.t., kurių neišmoksi be geros teatro mokyklos. Todėl nekalti mieli Los Angeles svečiai, kruopščiai iškalę tekstą, stropiai įvykdę režisieriaus užduotis, tik tapę dramaturgo įmurdyti į stereotipų apvalkalus.

Anksčiau pasižymėjęs žodžių šmaikštumu, situacijų įvairumu bei sumaniai paslėptomis potekstėmis, autorius į „Barakudas“ sukišo kone visas šios dienos Lietuvos aktualijas, jos negeroves ir ne taip jau dažną Amerikos lietuvių tipą. Buvo juntamas ir kažkoks nelabai skoningas sąskaitų suvedinėjimas, patyčia, ne vieno žiūrėjusio pastebėtas. Veikalo tema nėra nauja — ją jau kedeno Antanas Gustaitis ir kiek subtiliau Algirdas Landsbergis „Onos veide“, atvežtame į Čikagą taip pat iš Los Angeles (ir joje buvo geriamas ožkos pienas). O giliau pamąstius apie vadinamas barakudas, gal tikrai reikėtų rašyti rimtą psichologinę dramą apie sovietmečio dvasiškai sulaužytus žmones, neturinčius nei etikos, nei krikščioniškos dorovės supratimo.

Kitose Los Angeles Dramos sambūrio gastrolėse lauksime išsipildant Petro Maželio žodžių, kuriuos jis išsakė 1952 metais pasikalbėjime prieš jaunimo teatro „Rūta“ pirmąjį pastatymą: „Niekur tyriau nesuskamba žodis, niekur nebus gražiau apvaldytas kūnas...niekur nerasime tiek jausmo, kaip scenoje. Per sceną — į žmones, į grožį, į širdį...“

Marjona Baranauskas (Vilnius)

„Susidraugavo...“

Iš šiemetinės Lietuvių fotomenininkų parodos, vyksiančios Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje, nuo spalio 29 iki lapkričio 7 dienos, kurios konkursinė tema yra „Draugystė“.

Algis Jakštas (Švenčionėliai)

„Draugai“, 1991

Kasmetinė Lietuvių fotomenininkų paroda atidaroma ateinantį penktadienį, spalio 29 dieną, 7 v.v. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje. Šių metų parodos ir konkurso tema yra „Draugystė“.

— at.

Čikagos „Vaidilutės“ naujos premjeros proga

EDVARDAS ŠULAITIS

Čikagos lietuvių teatras „Vaidilutė“ vėl rengiasi naujai premjerai. Spalio 31 dieną Jaunimo centre bus vaidinama Amerikoje dar nematyta Petro Vaičiūno melodrama „Nuodėmingas angelas“, kuri yra parašyta ir pradėta statyti jau seniai (1927 metais), tačiau iki šios dienos nepraradusi savo aktualumo, nes joje yra idėjų, kurios niekada nesensta. Nelengvo darbo režisuoti šį veikalą ėmėsi vilnietė teatralė Irena Leonavičiūtė-Bratkauskienė.

Ši viešnia iš Vilniaus yra trečioji režisierė, specialiai atvykstanti talkinti „Vaidilutei“. Pirmasis buvo režisierius Juozas Ivanauskas (pastatęs Keturakio „Amerika party“ ir Kosto Ostrausko „Šaltkalvį“). Po to buvo režisierius Povilas Gaidys, pernai paruošęs Petro Vaičiūno komediją „Patriotai“. Anksčiau režisūros darbe „Vaidilutei“ talkino vilnietis aktorius Petras Steponavičius. Be jo, režisieriais yra buvę Marytė Smilgaitė, Darius Lapinskas ir Laima Šulaitytė.

Vaidilutės kolektyvas dar yra gana jaunas, tačiau jis yra likęs tik vienas iš dviejų JAV gyvuojančių lietuvių scenos vienetų (šalia Los Angeles Dramos sambūrio). Jis buvo įsteigtas 1985 metų rudenį, o kitų metų gegužės 18 dieną buvo suvaidintą įrmasis veikalas: L. Ridlio k. edija „Uošvė į namus — tylos nebus“. Pirmąją režisierė buvo Marytė Smilgaitė, o pirmąjį vaidintojų kolektyvą sudarė: Vincas Olšauskas, Laima Šulaitytė, Edis Šulaitis, Kazė Brazdžionytė ir Audrė Kižytė. Vėliau buvo pastatyta Antano Gustaičio komedija „Kaip velnias prisiviliavo Fortūnatą Klibo sielą“, Kosto Ostrausko „Čičinskas“, Vinco Mykolaičio-Putino „Daktaras Gervydas“ ir jau minėti veikalai. Taigi buvo dirbta nemažai ir šiek tiek įneša į JAV lietuvių kultūrinį bei teatrinį lobyną.

Ypač reikia pažymėti, jog kiekvienais metais vis keisdavosi vaidintojai, tad ir naujai ruošiamame spektaklyje nematysime nė vieno iš pirmojo spektaklio 1987 metais aktorių sudėties. Tai galima suprasti, nes tuomet vaidintojai buvo jauni, o dabar jau yra sudarę šeimas, susilaukę savo prieauglio, o su tuo ir kitų rūpesčių bei darbų.

„Nuodėmingo angelo“ pastatyme matysime dešimt žmonių (daugiau negu bet kuriame ankstesniame „Vaidilutės“ pastatyme). Reikia pažymėti, kad dauguma jų yra naujai iš Lietuvos atvykę žmonės ir tik vienas Vidas Dumašius yra jau pernai „Vaidilutės“ pastatyme pasirodęs. Kiti visi nauji veidai — tai Marija Aldona Jurkutė, Kęstutis Kalikauskas, Jolanta Šakalienė, Skirmantė Jakštaitė, Teodoras Dobrovolskis. Be šių dar vaidina Lilija Jasaitė ir Valdas Šepkus, kurie taip pat „Vaidilutėje“ bus matomi pirmą kartą ir tik Sigita Gudis bei Viktoras Radvila yra šio kolektyvo senbuviai.

Šios sudėties nariai yra įvairių profesijų: daugumas iš jų yra baigę aukštuosius mokslus, o kiti — dar pakeliui į tai. Tačiau su vaidyba maža iš jų kas bendro yra turėję, nors daugelis jų dėmėjosi teatru, scena. Tik įsijungę į „Vaidilutę“, kai kurie turės išgyventi pirmąjį sceninį „krikštą“. Tačiau visi turi tam sceninių gabumų, duomenų, o kas svarbiausia — noro bei užsispyrimo. O tas kaip tik yra pagrindinis dalykas. Smagu, kad juos čia būria ir vienija veteranė aktorė iš Vilniaus Irena Leonavičiūtė, kurios meilė scenai yra didelė, o jos pasiekimai — tikrai išskirtini.

Belaukiant šios eilinės (ir kartu neeilinės) premjeros, kyla klausimų dėl „Vaidilutės“ ateities. Pastaciūs kiekvieną naują premjerą, vis kyla minčių — ar

Čikagos „Vaidilutės“ teatro kolektyvas, besirušiantis Petro Vaičiūno melodramos „Nuodėmingas angelas“ pastatymui sekmadienį, spalio 31 dieną, 3 v. p. p. Čikagos Jaunimo centre. Pirmoje eilėje: (iš kairės) režisierė Irena Leonavičiūtė, Sigita Gudis, Marija Aldona Jurkutė, Vidas

Dumašius, Skirmantė Jakštaitė, Valdas Šepkus. Antroje eilėje: (iš kairės) Kęstutis Kalikauskas, Teodoras Dobrovolskis, Lilija Jasaitė, N. Jukonis, A. Bražiūnas. (Trūksta Jolantos Šakalienės ir Viktoro Radvilos).

Edvardo Šulaičio nuotrauka

taikyti, nors, žinoma, neperandant vilties ateityje tobulėti.

* * *

Atsimenu, kaip entuziazingai grupė žmonių rinko aukas ir darbavosi Tarptautinio teatro festivalio, kuris įvyko praėjusį pavasarį Vilniuje, labui. Žinoma, yra gražu, kad remiami Lietuvoje vykstantieji renginiai ir tokios pastangos turėtų būti sveikintinos. Bet būtų gerai, jeigu tie žmonės ateitų su bent kokia talka ir galą su galu vos tesududčiams išseivijos teatrų kolektyvams. Nejaugi tokie žmonės galvotų, kad mėgėjiški išseivijos teatrų kolektyvai yra visai nereikalingi? Nėra paslaptis, kad lėšos yra vienas iš pagrindinių veiksmų, kurios padeda pasiekti geresnius rezultatus. Todėl šiandien turime

savęs paklausti — kaip be pinigų duoti gerą spektaklį?

Dabar vėl esame išvakarėse naujos „Vaidilutės“ premjeros ir kartu apklausos mūsų publikai, toks darbas yra reikalingas ir ar „apsimoka“ (bent moraline prasme) į spektaklius įdėtas darbas, išlaidos, pastangos. Kaip žinia, materialinės paramos beveik nesusilaukiama, o žiūrovai irgi ne visada jautriai reaguoja ir ne taip gausiai pastatymus lanko. Aišku, galima sakyti, kad pastatymai nėra profesionalūs, kad jiems daug ko trūksta. Ir tokie teigimai, be abejo, būtų teisingi. Išseivijoje ne vien tik teatro sambūriuose dirba neprofesionalai, tad ir kitur rezultatai kartais būna su trūkumais. Tad čia ir matą gal kitokią reikia teatro mėgėjams ir rėmėjams,

kurie galės ir turės pasakyti, ar Čikagoje turėtų gyvuoti lietuvių teatras. Spalio 31 dieną įvykstantis „Nuodėmingo angelo“ spektaklis ir jį atėjęs gausus publikos būrys atsakytų į šį klausimą teigiamai.

Naujos knygos

Antanas Salys. RAŠTAI, IV. Lietuvių kalbos tarmės. Redagavo Petras Jonikas. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, (Piazza della Pilotta 4, Roma 00187, Italia, 1992. Spausdino „Pliniana“ spaustuve Selci Umbro miestelyje, Perugia, Italia. Leidinys didelio formato, 515 puslapių. Kaina nepažymėta.

Šiuo ketvirtuoju tomu čia baigiamas žymaus mūsų kalbininko Antano Salio pomirtinis *Raštų* leidimas, apimantis daugiau 2,300 puslapių. Tai milžiniškas darbas, vienas iš didžiųjų išseivijoje. O jis atliktas supratingų žmonių auka bei pasišventimu. Ir vargu ar šitas paminklinis projektas būtų atliktas, jei ne Sofija Salienė, Lietuvių katalikų mokslo akademija, Lietuvių Fondas ir kun. J. Ruokis, kartkartėmis apmokėjęs išlaidas spaustuvei. Tačiau ypač pabrėžtinai reikšminga visam šitam moksliniam užmojui redaktoriaus Petro Joniko duoklė. Profesiniam kolegai velioniui Antanui Saliiui jis čia atliko pagarbos ir nuostabos vertą patarnavimą, galutinai paruošdamas spaudai visus keturių tomų tekstus ir jų neišleisdamas iš akių iki pat baigiminiu spaustuovės darbų.

Kaip tituliname knygos puslapyje regime, Antano Salio *Raštų* paskutinis tomas skirtas lietuvių kalbos tarmėms. Tai žvilgsnis į visą lietuvių kalbos lauką, nusėta terminiais žodžių grūdais. Filologijos mokslui čia tikros aukso kasyklos ne tik lietuviškąja, bet ir tarptautine prasme. O pagaliau ir kiekvienam iš mūsų ar neįdomu būtų pažvelgti mokslinė kryptimi į istorinę ir šiandieninę savo tarmės raidą. O tokių įdomybių Antanas Salys čia pateikia aibes.

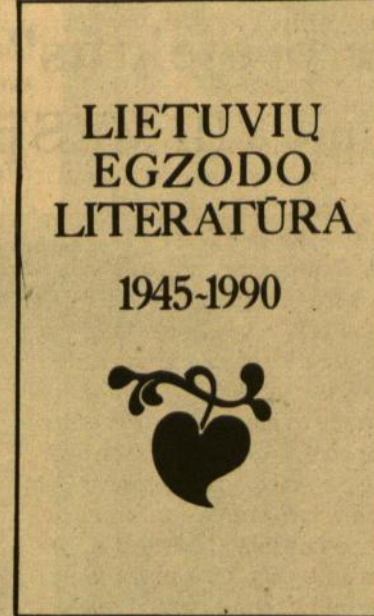
Štai kai kas iš turinio. Skyriuje „Atskiri leidiniai“ žvelgiame į dialektologijos sąvoką, aiškinamas kalbos gyvenimas ir kitimas, aptariamas kitimo priežastys, surikiuojama gausi lietuvių kalbos tarmių mokslinė literatūra, paliečiamos pagrindinės lietuvių kalbos tarmės, jų padalos. Gerą knygos trečdį užima plati ir istorinė žemaičių kalbos studija, parašyta vokiškai:

„Die zemaitschen Mundarten. Geschichte des zemaitschen Sprachgebiets“. Tai kalbinių ir istorinių duomenų tiršta sutelktinė. Nors kai kurios jos vietose dėl tos istorinės krypties teziniai detalai galėtų ir suabejoti, tačiau reikia stebėtis visai problemai sukaupus medžiagos apimtimi. Ir paskutiniame knygos trečdalyje vėl

Dėmesys lietuvių egzodo literatūrai

Šiais metais išseivijos knygų leidyboje maloni staigmena yra kapitalinis veikalas *Lietuvių egzodo literatūra 1945-1990*. Tai didelio formato (864 puslapių) knyga, parašyta dvidešimties ryškiųjų išseivijos literatūrologų redaguota Kazio Bradūno ir Rimvydo Šilbajorio. Akademiniams ir informaciniais žvilgsniais leidinio puslapiuose apimamas visas 45 metų mūsų egzodo literatūros laikotarpis, pateikiant taigpi daug tiesiog dokumentinių nuotraukų, gausią bibliografiją ir kt. Tai bendras daugelio žmonių ir institucijų kone dešimtmetį užsiėmus intensyvus darbas.

Jo rezultatu jau visą praėjusią vasarą spėjo pasidžiaugti ir čionykščiai grožinės literatūros bičiuliai, ir literatūros žmonės bei kultūros ir švietimo institucijos Lietuvoje. Mat viso užmojo paruošos ir veikalo leidybos mecenatas Lietuvių Fondas 400 knygų tiražą egzempliorių yra perdavęs Lietuvai kaip kultūrinę dovaną. Veikalu ten jau aprūpinta universitetų ir kitų aukštųjų mokyklų bibliotekos, pagrindinės mokslų institucijos, centrinės viešosios bibliotekos, rajonų centrų biblio-

tekos ir pavieniai literatūros mokslininkai. Kiek teko nugirsti ir konkrečiai matyti, knyga ten padarė netikėtą įspūdį. Jau atkreiptas dėmesys ir išseivijoje: „Draugo“ knygų platinimo centras informuoja, kad tai yra šiuo metu labiausiai perkama knyga. Kai visa tai šitaip susiklostė, tai užmojo pabaigtuves nutarta

katalikų mokslo akademija, Jakšto 9, Vilnius 2001, Lithuania.

Šios knygos autorius Viktoras Gidžiūnas (1912-1984) buvo ne tik šviesus ir pareigingas kunigas, pranciškonas vienuolis, bet ir puikiai ir giliai pasirusęs istorijos mokslo daktaras. Savo dėmesį kreipdamas į Lietuvos pranciškonų vienuolijos istoriją, jis metai po metų profesionaliuose savo straipsniuose ir studijose atidengė ne vien tik pranciškonams, bet ir aplamai Lietuvos istorijai visai naujų arba bent primirštų pastoracinių ir kultūrinių faktų. Per anksti miręs, jis ir šitos Pabrėžos monografijos išleidimo jau nebesulaukė. Tebūna jinai dabar paminklas abiem: ir Pabrėžai, ir Gidžiūnui.

Monografijoje aptartas ir visapusiškai įvertintas Jurgis Ambrozijus Pabrėža taigpi buvo kunigas ir pranciškonas vienuolis, gyvenęs Vakarų Žemaitijoje aštuonioliktą amžiaus gale ir devyniolikto pirmoje pusėje. Tai be galo įdomi asmenybė, suderinusi savyje nepaprastą pastoracinį uolumą ir mokslinį pasišventimą botanikai bei su ja susijusiems mokslams. Tai pirmas lietuvis-žemaitis botanikas, kalbine ir moksline prasme lietuviškosios botanikos pradininkas. Savo pastoracine ir moksline veikla jis buvo ano, pirmojo žemaičių tautinio atgimimo, valandinės ir daukantinės epochos bendražygis. Žemaitiškai parašytieji jo botanikos veikalai dar ir dabar yra nepraradę savo vienokios ar kitokios (net kalbinės ir etnografinės) vertės. O jo, kaip dangaus palaimos verto pamokslininko kapa, dar ir šiandien Kretingoje žmonės gausiai lanko ir prie jo meldžiasi.

Paties autoriaus Viktoro Gidžiūno spaudai jau buvo paruoštos pirmosios dvi, pačios didžiausios, monografijos dalys: I. Pabrėžos asmuo ir jo apaštalavimas; II. Žemaičių papročiai Pabrėžos pamoksluose. O prie nebaigtos trečiosios dalies „Pabrėža — mokslininkas, gydytojas ir pilietis“ savo redakcinio darbu prisidėjo dr. Irena Vaišvilaitė. Ji sutvarkė tėvo Viktoro Gidžiūno mokslinį palikimą ir iš jo surinktos medžiagos paruošė autoriaus suplanuotą trečiąją veikalo dalį.

Džiaugdamiesi čia nauju moksliniu veikalu, negalime negirdomis praeiti ir pro tą instituciją, kuri tiek daug šio pobūdžio veikalų per keliasdešimt pastarųjų metų pateikė laisvojo pasaulio lietuviams, o dabar jau ir visai Lietuvai. Ta institucija yra Lietuvių katalikų mokslo

atšvesti veikalo akademiniu ir informaciniu pristatymu Jaunimo centro kavinėje spalio 29 dieną, penktadienį, 7:30 v.v. Vakarą rengia ir visus kviečia *Lietuvių egzodo literatūros 1945-1990* mecenatas-leidėjas Lietuvių Fondas ir Jaunimo centro moterų klubas. Knygos sutiktuose jos genezė ir techniskąją paruošą atskleis redaktorius Kazys Bradūnas. Kitas jos redaktorius profesorius Rimvydas Šilbajoris bus pagrindinis vakaro kalbėtojas. Jis skaitys paskaitą „Lietuvių egzodo literatūra visos lietuvių literatūros raidoje“. Leidėjo ir mecenato — Lietuvių Fondo vardu žodį tars Lietuvių Fondo valdybos pirmininkas Stasys Baras. Išpūdius iš Lietuvos apie šį veikalą ir aplamai apie mūsų egzodo literatūrą papasakos Regimantas Tamošaitis, atvykęs iš Vilniaus į Illinois universiteto Čikagoje Lituanistikos katedrą. Vakarą programai vadovaus šios knygos vardinio leidėjo Lituanistikos instituto pirmininkė dr. Violeta Kelertienė. Bus dar galima vietoje nusipirkti ir tą vakarą visais atžvilgiais aptartą knygą, kurios tiražas jau eina prie pabaigos. O Jaunimo centro moterų klubas visus dar ir pavašins.

ATEITIES STUDIJINIS SAVAITGALIS ČIKAGOJE

Tradiciinis rudeninis Ateities studijinis savaitgalis Čikagos Jaunimo centre ir Ateitininkų namuose, Lemont'e, šiais metais vyks lapkričio 5-7 dienomis. Kaip visada jis prasidės literatūros vakaru Jaunimo centro kavinėje, kuriame šį kartą dalyvaus svečias iš Lietuvos, žymus rašytojas Jonas Mikelininkas. Šeštadienio paskaitos vyks Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre — jas skaitys Jonas Mikelininkas, kuris kalbės apie „Tautinę ištikimybę“, istorikas dr. Saulius Girmius, dirbantis Radio Free Europe Muenchen'e, Vokietijoje, apie „Dabartinę Lietuvos padėtį“. Juozas Kojelis iš Los Angeles mes „Žvilgsnį į mus pačius, tęsiant dialogą su Lietuva“. Svarstybose apie dabartinę lietuvių menininkų kūrybą dalyvaus Algimantas Kezys, Danas Lapkus ir kiti. Šeštadienio programa baigsis *Ateities* žurnalo jaunimo kūrybos premijų įteikimu.

Po mišių Palaimintojo Jurgio Matulaičio misijos koplyčioje Lemont'e Ateitininkų namuose vyks svarstybos „Išseivų santykiai su savaisiais Lietuvoje“, kuriose dalyvaus Kazys Bradūnas, dr. Kazys Ambrozaitis, Jonas Mikelininkas, Ramūnė Kubiliūtė. Užbaigiamąją Ateities savaitgalio paskaitą „Žvilgsnis į partijas Lietuvoje“ skaitys Aidas Palubinskas. Rengėjai kviečia visus, šiomis temomis besidomintčius Čikagos ir apylinkių lietuvių, o taip pat ir šių savaitgalių ištikimus lankytojus, toliau gyvenančius, šio Ateities studijinio savaitgalio programoje dalyvauti.

akademija. Šituo moksliniu užmoju ji jokių kitų leidyklų čia nebuvo pralenkta. O tai vis buvo stambaus ir didelio formato įvairių mokslinių klotų veikalai, Suvažiavimo darbai, Metraščiai. Kad buvo pasirinkta ir ši Akademijos veiklos kryptis, reikia dėkoti Akademijos ilgamečiam pirmininkui ir ne vieno iš tų leidinių redaktoriui kun. Antanui Liuiamui, SJ. O dabar, čia minimos knygos redaktoriaus žodyje, jis jau sako: „Šis tomas darosi savotiškai istorinis“. Jis yra paskutinis tomas ilgos knygų serijos, Lietuvių katalikų mokslo akademijos išleistų Romoje, ar tai Popiežiškojo Grigaliaus universiteto spaustuvelyje, ar didesne dalimi Plinianos spaustuvelyje, Perugia provincijoje. Nuo šiol Akademijos leidiniai bus spausdinami Lietuvoje“. Lauksime jų dabar iš Lietuvos.

(k. brd.)

Iš „Nuodėmingo angelo“ repeticijos: Skirmantė Jakštaitė ir Marija Aldona Jurkutė.

Vidas Dumašius ir Marija Aldona Jurkutė, vaidinantys skulptorių ir jo žmoną, „Nuodėmingo angelo“ repeticijoje.

Edvardo Šulaičio nuotraukos